

संस्कृतभाषा कक्षाः

3-प्रथमा विभक्तिः

ध्येयमन्त्रः

पठामि संस्कृतं नित्यं
वदामि संस्कृतं सदा ।
ध्यायामि संस्कृतं सम्यक्
वन्दे संस्कृतमातरम् ॥

पुनःस्मरणम्

□ संस्कृत भाषायां पदं द्विविधम्

❖ नामपदम्

❖ क्रियापदम्

पुनःस्मरणम्

नामपदम्

- ❑ बालकः
- ❑ बालिका
- ❑ सिन्हः
- ❑ शुकः
- ❑ पुष्पम्
- ❑ फलम्
- ❑ घटः

क्रियापदम्

- ❑ पठति
- ❑ लिखति
- ❑ खादति
- ❑ पचति
- ❑ नृत्यति
- ❑ निद्राति
- ❑ उपविशति

पुनःस्मरणम्

नामपदम् – सुबन्तम्

- लिङ्गम्
- वचनम्
- विभक्तिः

क्रियापदम् – तिङन्तम्

- लकारः
- पुरुषः
- वचनम्

पुनःस्मरणम् - लिङ्गम्

पुंलिङ्गम्	स्त्रीलिङ्गम्	नपुंसकलिङ्गम्
बालकः	बालिका	मित्रम्
पुरुषः	महिला	जलम्
सिंहः	नदी	फलम्
काकः	लेखनी	गृहम्
वृक्षः	कूपी	पर्णम्
घटः	माला	पुष्पम्
हस्तः	मापिका	नेत्रम्

पुनःस्मरणम् – वचनम्

एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
बालकः	बालकौ	बालकाः
पुरुषः	पुरुषौ	पुरुषाः
बालिका	बालिके	बालिकाः
नदी	नद्यौ	नद्यः
लेखनी	लेखन्यौ	लेखन्यः
मित्रम्	मित्रे	मित्राणि
फलम्	फले	फलानि

पदं द्विविधम्

नामपदम् – सुबन्तम्

- लिङ्गम्
- वचनम्
- विभक्तिः

क्रियापदम् – तिङन्तम्

- लकारः
- पुरुषः
- वचनम्

विभक्तिः – उदाहरणानि

- **रामः** करोति | (राम करता है)
- **रामं** पश्यामि | (राम **को** देखती / देखता हूँ)
- **रामेण** कृतम् | (राम **ने** किया)
- **रामाय** ददामि | (राम **को** देती / देता हूँ)
- **रामात्** स्वीकरोमि | (राम **से** लेती / लेता हूँ)
- **रामे** भक्तिः (अस्ति) | (राम **में** भक्ति है)

विभक्तिः - किमर्थम् ?

- वस्तुनिर्देशः
- क्रियया सह सम्बन्धः
- अन्यपदार्थेन सह सम्बन्धः

विभक्तिः – कति ? (कोष्ठकम्)

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथमाविभक्तिः			
द्वितीयाविभक्तिः			
तृतीयाविभक्तिः	प्रत्येक नामपदस्य कृते 7 x 3 = 21 रूपाणि सन्ति ।		
चतुर्थीविभक्तिः			
पञ्चमीविभक्तिः			
षष्ठीविभक्तिः			
सप्तमीविभक्तिः			

प्रथमाविभक्तिः

वस्तुनिर्देशे प्रथमा

सः बालकः

एषः हरिणः

वस्तुनिर्देशे प्रथमा

सा महिला

एषा बालिका

वस्तुनिर्देशे प्रथमा

तत् फलम्

एतत् पुष्पम्

वस्तुनिर्देशे प्रथमा

पुंलिङ्गम्

स्त्रीलिङ्गम्

नपुंसकलिङ्गम्

सः एषः

सा एषा

तत् एतत्

लघु वाक्यनिर्माणम्

- एषः बालकः अस्ति ।
- सः वृक्षः अस्ति ।
- सः करदीपः (torch) अस्ति ।
- एषा बालिका अस्ति ।
- सा शाटिका (saree) अस्ति ।
- सा कूपी (bottle) अस्ति ।
- एतत् फलम् अस्ति ।
- तत् मित्रम् अस्ति ।

लघु वाक्यनिर्माणम् – शुद्धवाक्यानि

- एषः बालकः अस्ति ।
- सः वृक्षः अस्ति ।
- सः करदीपः (torch) अस्ति ।
- एषा बालिका अस्ति ।
- सा शाटिका (saree) अस्ति ।
- सा कूपी (bottle) अस्ति ।
- एतत् फलम् अस्ति ।
- तत् मित्रम् अस्ति ।

वाक्यनिर्माणम् - अशुद्धवाक्यानि अभ्यासः

1. एषा बालकः अस्ति ।
2. तत् वृक्षः अस्ति ।
3. एतत् बालिका अस्ति ।
4. एषः शाटिका (saree) अस्ति ।
5. तत् कूपी (bottle) अस्ति ।
6. एतत् करदीपः (torch) अस्ति ।
7. सः फलम् अस्ति ।
8. एतत् मित्रम् अस्ति ।

वाक्यनिर्माणम् - अशुद्धवाक्यानि अभ्यासः

1. एषा बालकः अस्ति । ✗
2. तत् वृक्षः अस्ति । ✗
3. एतत् बालिका अस्ति । ✗
4. एषः शाटिका अस्ति । ✗
5. तत् लेखनी अस्ति । ✗
6. एतत् चषकः अस्ति । ✗
7. सः फलम् अस्ति । ✗
8. एतत् मित्रम् अस्ति । ✓

सुभाषितम् - १

हंसः श्वेतो बकः श्वेतः को भेदो बकहंसयोः ।

नीरक्षीरविवेके तु हंसो हंसो बको बकः ॥

सुभाषितम् - १

अकारान्त पुंलिङ्गम् प्रथमाविभक्तिः एकवचनम्

हंसः श्वेतः बकः श्वेतः कः भेदः बकहंसयोः ।

नीरक्षीरविवेके तु हंसः हंसः बकः बकः ॥

लिङ्गम्

पुंलिङ्गम्	स्त्रीलिङ्गम्	नपुंसकलिङ्गम्
बालकः	बालिका	मित्रम्
वृक्षः	नदी	फलम्

सः एषः

सा एषा

तत् एतत्

लिङ्गम्

पुंलिङ्गम्	स्त्रीलिङ्गम्	नपुंसकलिङ्गम्
बालकः	बालिका	मित्रम्
वृक्षः	नदी	फलम्

सः एषः

सा एषा

तत् एतत्

पुंलिङ्गम्	स्त्रीलिङ्गम्	नपुंसकलिङ्गम्
बालकः	बालिका	मित्रम्
वृक्षः	नदी	फलम्
सः	सा	तत्
एषः	एषा	एतत्

लघु वाक्यनिर्माणम् – क्रियापदानि

- एषः बालकः अस्ति ।
- सः वृक्षः अस्ति ।
- सः करदीपः (torch) अस्ति ।
- एषा बालिका अस्ति ।
- सा शाटिका (saree) अस्ति ।
- सा कूपी (bottle) अस्ति ।
- एतत् फलम् अस्ति ।
- तत् मित्रम् अस्ति ।

लघु वाक्यनिर्माणम्

नामपदम्

- बालकः
- बालिका
- सीता
- रमेशः
- सः बालकः
- सा गायिका

क्रियापदम्

- पठति
- लिखति
- गायति
- क्रीडति

whatsapp verbs in Sanskrit

- हसति

- कुप्यति

- पश्यति

- निन्दति

- स्वपिति

- वदति

- रोदिति

- क्षमां याचते

- लिखति

- भ्रमति

- विस्मयो भव

- प्रणमति

- चिन्तयति

- ध्यायति

- निर्दिशति

Made with
VideoShow

वाक्यनिर्माणम् – अभ्यासः

- ❑ बालकः
- ❑ एषः पुरुषः
- ❑ एषा बालिका
- ❑ महिला
- ❑ अध्यापिका
- ❑ शिक्षकः
- ❑ सः
- ❑ सा

whatsapp verbs in Sanskrit

- हसति

- कुप्यति

- पश्यति

- निन्दति

- स्वपिति

- वदति

- रोदिति

- क्षमां याचते

- लिखति

- भ्रमति

- विस्मयो भव

- प्रणमति

- चिन्तयति

- ध्यायति

- निर्दिशति

Made with VideoShow

लघु वाक्यनिर्माणम्

□ अश्वः धावति

□

□ पर्णं पतति

□ नदी वहति

□ सूर्यः उदेति

क्रियापदानि

गच्छति	goes	जानाति	knows
आगच्छति	comes	ददाति	gives
नयति	carries	मिलति	meets
आनयति	brings	पृच्छति	asks
तिष्ठति	stands	वदति	speaks
उत्तिष्ठति	stands up	नृत्यति	dances
चलति	walks	गायति	sings
क्रीडति	plays	पश्यति	sees
खादति	eats	पतति	falls
पिबति	drinks	तरति	swims

प्रश्नाः?

प्रथमाविभक्तिः - रूपाणि

एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्	लिङ्गम्
बालकः	बालकौ	बालकाः	पुंलिङ्गम्
बालिका	बालिके	बालिकाः	स्त्रीलिङ्गम्
नदी	नद्यौ	नद्यः	स्त्रीलिङ्गम्
फलम्	फले	फलानि	नपुंसकलिङ्गम्

प्रथमाविभक्तिः – वचनम् – अभ्यासः

बालकः	बालकौ	बालकाः
बालिका	बालिके	बालिकाः
नदी	नद्यौ	नद्यः
फलम्	फले	फलानि

फलम्	वृक्षः	पर्वतौ
बालाः	महिले	अश्वः
बालिका	मालाः	कुसुमम्
नयने	नौका	गजाः
पुरुषौ	पुस्तके	शिला
वस्त्राणि	शिलाः	नेत्राणि

दण्डः	छात्रे	शुकः
आसने	उमा	कमलम्
पुस्तकानि	शाटिकाः	हस्ताः
शिक्षकौ	पत्रे	राधा
सिंहः	आभरणानि	कन्याः
वस्त्राणि	सस्यम्	अश्वौ

प्रथमाविभक्तिः - रूपाणि

एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्	लिङ्गम्
सः	तौ	ते	पुंलिङ्गम्
एषः	एतौ	एते	पुंलिङ्गम्
सा	ते	ताः	स्त्रीलिङ्गम्
एषा	एते	एषाः	स्त्रीलिङ्गम्
तत्	ते	तानि	नपुंसकलिङ्गम्
एतत्	एते	एतानि	नपुंसकलिङ्गम्

प्रथमाविभक्तिः - रूपाणि - पुंलिङ्गम्

एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्	लिङ्गम्
बालकः	बालकौ	बालकाः	पुंलिङ्गम्
सः	तौ	ते	पुंलिङ्गम्
एषः	एतौ	एते	पुंलिङ्गम्

प्रथमाविभक्तिः - रूपाणि - स्त्रीलिङ्गम्

एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्	लिङ्गम्
बालिका	बालिके	बालिकाः	स्त्रीलिङ्गम्
नदी	नद्यौ	नद्यः	स्त्रीलिङ्गम्
सा	ते	ताः	स्त्रीलिङ्गम्
एषा	एते	एषाः	स्त्रीलिङ्गम्

प्रथमाविभक्तिः - रूपाणि - नपुंसकलिङ्गम्

एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्	लिङ्गम्
फलम्	फले	फलानि	नपुंसकलिङ्गम्
तत्	ते	तानि	नपुंसकलिङ्गम्
एतत्	एते	एतानि	नपुंसकलिङ्गम्

प्रथमाविभक्तिः - रूपाणि - पुंलिङ्गम्

एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
बालकः	बालकौ	बालकाः
सः	तौ	ते
एषः	एतौ	एते
सः बालकः	तौ बालकौ	ते बालकाः
एषः बालकः	एतौ बालकौ	एते बालकाः

प्रथमाविभक्तिः - रूपाणि - स्त्रीलिङ्गम्

एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
बालिका	बालिके	बालिकाः
नदी	नद्यौ	नद्यः
सा बालिका	ते बालिके	ताः बालिकाः
एषा नदी	एते नद्यौ	एषाः नद्यः

प्रथमाविभक्तिः – रूपाणि – नपुंसकलिङ्गम्

एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
फलम्	फले	फलानि
तत् फलम्	ते फले	तानि फलानि
एतत् फलम्	एते फले	एतानि फलानि

जयतु संस्कृतं जयतु भारतम्।

गृहकार्यम् (homework)

□ चित्रं द्रष्ट्वा लघु वाक्यनिर्माणं करोतु ।

- (See the picture and form small sentences)
- Examples:

➤ एषः / सः चमसः अस्ति ।

➤ एषा / सा कूपी अस्ति ।

➤ एतत् / तत् पात्रम् अस्ति ।

गृहकार्यम् (homework)

